

УКРАЇНА В МИНУЛОМУ

ВИПУСК IX

УКРАЇНА В МИНУЛОМУ

ВИПУСК 9

Київ-Львів
1996

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ІМ. М.С.ГРУШЕВСЬКОГО
НАН УКРАЇНИ
Львівське відділення

Редакційна колегія:

Ярослав ДАШКЕВИЧ, Мирон КАПРАЛЬ,
Ярослав ФЕДОРУК

ISBN 5-7702-0810-4

© Автори статей, 1996

АНДРІЙ ГРЕЧИЛО

ДОКУМЕНТ ПРО СКЛАДАННЯ ЕСКІЗІВ ГЕРБІВ МІСТ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У ПОВОСІННІЙ ЧАС

Від перших років встановлення в Україні радянської влади повсюдно на печатах місцевих рад використовувалося зображення державного герба або його спрощений варіант — серп і молот, а міські герби поступово взагалі вилучалися з ужитку¹.

Однак після завершення другої світової війни робилися спроби відновити традицію місцевої геральдики. Сьогодні ще важко сказати чим були спричинені ці намагання. Можливо, що певним “збудником” інтересу до міських гербів стало ознайомлення під час війни з геральдичною традицією європейських країн. У 1946 р. науково-дослідним відділом Державного інституту проектування міст було підготовано “Чарис історії міської геральдики на Україні”².

У фондах Інституту рукопису Центральної наукової бібліотеки ім. В. Вернадського НАН України серед паперів відомого українського графіка А. Середи зберігається досить цікавий документ, який, судячи з нотаток на звороті, можна датувати 1947 р. Це машинопис-копія “Задания на составление эскизов гербов городов Украинской ССР”. Він мав бути підписаний заступником начальника Управління у справах архітектури при Раді Міністрів УРСР Малоземовим (на документі підпис відсутній). У “Заданні” викладалася програма централізованої розробки міських гербів. Зокрема визначалося, що ескізи гербів складаються для столиці України м. Києва, міста-героя Одеської, міст — обласних центрів (Сталіно, Харків, Дніпропет-

¹ Див.: Бабенко А. Печатки установ перших років Радянської влади на Поділлі // Друга Республіканська наукова конференція з архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін: Матеріали. Друга секція: Спеціальні історичні дисципліни. — К., 1965. — С.219-225; Яременко М.Ф. Печатки установ перших років Радянської влади в Донбасі // Там же. — С. 226-230; Короткова К.Ф. Печатки виконавчих комітетів Чернігівщини (1917-1923 рр.) // Історичні джерела та їх використання. — К., 1972. — Вип.7. — С. 133-138; та ін.

² Савчук Ю. Неопублікований рукопис “Очерки истории городской геральдики на Украине” та його місце в історіографічній стадії // П'ята наукова геральдична конференція: Збірник тез повідомлень та доповідей. — Львів, 1995. — С.57-58.

ровськ та ін.) та міст обласного підпорядкування (Кривий Ріг, Миргород, Кременчук та ін.). Тобто, на цей період герби мали б розроблятися для 82 українських міст³.

Документом також нормувався вигляд і оформлення гербів: передбачався щит єдиної форми для всіх міст та лаконічна, неперевантажена символічними елементами емблема. До герба столиці України мав входити державний герб УРСР. Пропонувалися декоративні вінки, якими мали оздоблюватися щити. "Завданням" передбачалося виконання ескізів у двох варіантах для кожного міста. Один — на щиті заданої форми (яка вживалася раніше у міських гербах російської імперії), другий — з довільною формою щита за пропозицією автора. До кожного ескізу необхідно було додати коротке пояснення зображення та тлумачення символів.

У повоєнні роки це були перші спроби в Україні виробити основні пропозиції щодо централізованого запровадження та функціонування міської емблематики. Але в умовах тоталітарного режиму ця ініціатива не отримала розвитку.

ДОКУМЕНТ

ЗАДАНИЕ НА СОСТАВЛЕНИЕ ЭСКИЗОВ ГЕРБОВ ГОРОДОВ УКРАИНСКОЙ ССР

1. Эскизы гербов составляются для городов:

- а) Киева — столицы Украины;
- б) Города-героя Одессы;
- в) города — областного центра (Сталино, Харьков, Днепропетровск и так д.);
- г) города — областного подчинения (Кривой Рог, Миргород, Кременчуг и т.д.).

2. В состав герба города должны входить:

- а) щит единой формы для всех городов;
- б) эмблема города, связанная со значительными историческими событиями данного города, или его ролью в Великой Отечественной войне, или его народно-хозяйственным значением;

³ Українська РСР: Адміністративно-територіальний поділ. — К., 1947. — С.1048.

в) в состав герба столицы Украины — г.Киева включается государственный герб Украины. Кроме того, щит обрамляется венком из лавровых и дубовых веток или другими деталями по предложению автора;

г) щит города областного центра обрамляется венком из лавровых и дубовых веток или другими деталями по предложению автора;

д) щит города областного подчинения остается без обрамления;

е) в герб города-героя — Одессы должен быть включен орденский значок, а венок должен быть перевит орденской лентой.

3. Эскиз герба для каждого города составляется в двух вариантах:

первый вариант: на щите заданной формы, принятой ранее в городах гербов российской империи. Размер гербового щита г.Киева и областного центра — 10x12 и для городов областного подчинения — 8x10 см;

второй вариант: форма щита произвольная по предложению автора.

Размер щита в эскизе должен приближаться к размерам 1-го варианта.

4. Размер чертежа, наклеенного на картоне 27x36,5 см по обрезу.

К каждому эскизу прилагается краткое объяснение изображения и расшифровки символов.

Зам. Начальника Управления
по делам архитектуры
при Совете Министров УССР

(Малоземов)

Центральна наукова бібліотека ім. В.Вернадського НАН України. Інститут
рукопису. — Ф. 70; А.Середи. — №550. — Арк. 1.